

УДК 037.011.33(477)-057.30

Сергій Петрович ГРЕНКО,

кандидат педагогічних наук, доцент,

заступник декана з навчально-методичної роботи факультету № 2

Харківського національного університету внутрішніх справ;

Станіслав Олександрович ОСЯТИНСЬКИЙ,

начальник відділу міжнародних зв'язків

Харківського національного університету внутрішніх справ

ДО ПИТАННЯ ОСВІТНЬОЇ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ДО ДІЙ У ПРОФЕСІЙНОМУ КОНФЛІКТНОМУ ПРОСТОРИ

Сучасні традиційні та експериментальні моделі освітньої підготовки працівників Національної поліції реалізуються переважно за рахунок формування первинних (базових знань курсантів та слухачів) зі стандартизованого переліку теоретичних дисциплін загального соціального та правового спрямування, практичної підготовки (ознайомча, навчальна практики та стажування на посаді) та блоку спеціальних практичних вмінь (спеціальна фізична, тактико-спеціальна, вогнева підготовка), здатних сформулювати основи базових професійних компетенцій майбутнього правоохоронця. Однак, сьогодні в суспільстві нерідко виникає питання щодо рівня компетентності поліцейських; а точніше – чи здатні вони професійно грамотно поводитись у конфліктному середовищі?

Змістовні аспекти конфліктності професійного середовища працівників правоохоронних органів є предметом дослідження в працях Ю. Аленіна, В. Андросюка, О. Баєва, О. Бандурки, О. Бауліна, В. Бачиніна, В. Безбородова, А. Буданова, І. Ващенко, В. Великого, С. Гіренка, Л. Гуртієвої, В. Друзя, О. Звонка, Н. Карпова, О. Кришевич, Л. Лобойко, В. Медведєва, О. Михайленко, В. Назарова, О. Небрат, С. Осіпової, М. Панова, М. Погорецького, Л. Філонова, Н. Філімонова, С. Шейфер та ін.

Основи переговорної діяльності, розробка та впровадження практичних механізмів управління конфліктом та його компонентами (стосунками, учасниками, емоційними станами) відображено в дослідженнях В. Андреєва, А. Анцупова, О. Бандурки, І. Ващенко, В. Зігерта, Г. Ложкіна, Н. Повякель, К. Сельченка, Б. Уизерс, Р. Фішера, Л. Цоя. Запропоновані комунікативні та психоемотивні техніки управління конфліктними станами особистості, стратегії конфліктної поведінки суб'єктів при розв'язанні конфлікту, індивідуально-психологічні особливості опонентів, індекси бажання та готовності опонентів до врегулювання конфлікту, рівень особистісної конфліктності, толерантності та ін.

Аналізуючи зміст професійної освіти майбутніх працівників Національної поліції, на наш погляд, слід звернути увагу на її психологічну та конфліктологічну складові. Переважна кількість наукових публікацій, що висвітлюють рівні та показники професійної компетентності поліцейських, зосереджують увагу на особливо важливій ролі саме комунікативного та інтерактивного компонентів професійної культури. В умовах високих вимог суспільства до особистих та службових якостей працівників Національної поліції базова конфліктологічна підготовка стає майже обов'язковим елементом їх подальшого професійного та особистісного розвитку, своєрідним захисним механізмом від професійно зумовлених несприятливих психічних станів (стрес, апатія та вигоряння, агресія, підвищена тривога), передумовою побудови оптимальних та продуктивних стосунків в підрозділі, основою для реалізації медіаторських функцій у переговорній діяльності в складних ситуаціях.

Завдання закладу вищої освіти системи МВС, на наш погляд, полягає в оптимізації особистісних когнітивно-операційних характеристик курсанта чи слухача магістратури, підрозділу післядипломної освіти, які регулюють їх раціональне (успішне та безпечне одночасно) функціонування в професійно обумовлених в конфліктонебезпечних ситуаціях, гарантують його здатність конструктивного, свідомого впливу на конфлікт та його суб'єктів для досягнення певної мети (припинення протиправних дій, гармонізація стосунків та ін.) [4].

Для розуміння механізмів професійної підготовки майбутніх фахівців конфліктонебезпечних професій доцільно звернути увагу на ряд психологічних концепцій, автори яких запропонували зв'язок між інтрапсихічними процесами та соціальним розвитком

© Гіренко С. П.,

Осятинський С. О., 2018

особистості. На думку відомого психолога А. Бандури, головні причини життєдіяльності людини потрібно розуміти в безперервній взаємодії поведінки, пізнавальної сфери та оточення [2]. Дослідник вважає, що безцінним результатом навчальної діяльності стає когнітивний образ певної поведінкової реакції, і далі ця закодована інформація служить орієнтиром в подальших діях. Саме акцент на навчанні особистості шляхом спостереження за позитивними та успішними прикладами взаємодії, на прямому підкріпленні (Б. Скінер), призводить до розуміння найбільш результативних форм організації навчального процесу (тренінг, контекстне навчання, ділові та психорелаксаційні ігрові форми практичних занять). Зазначені вище ідеї повністю співпадають з позицією відомого психолога Дж. Роттера, за якою базовим типам поведінки та взаємодії з іншими можна навчитися саме в соціальних ситуаціях, які мають задовольняти її потреби. Значна увага при цьому приділяється соціальному прогнозу поведінки людини в складних ситуаціях.

На думку Дж. Роттера, аналіз взаємодії особистості з іншими повинен включати взаємодію чотирьох змінних, а саме потенціал поведінки, очікування, цінність підкріплення і психологічну ситуацію. Схожу позицію щодо комунікативної складової навчального процесу ми також спостерігаємо в когнітивній теорії американського психолога Дж. Келлі [5], де, як вважає автор, спілкування виступає інструментом пізнання інших людей, засобом формування оцінних конструктів щодо них та передбачення подальших подій.

Педагогічна теорія та практика підготовки майбутніх правоохоронців доводить необхідність поєднання психолого-педагогічних зусиль всіх суб'єктів ЗВО МВС щодо формування конфліктологічної компетентності. Так, на думку В. Г. Антонова, обов'язковим атрибутом змісту освіти поліцейського є інтеграція психолого-педагогічних та конфліктологічних знань за рахунок включення до навчальних дисциплін питань з конфліктології, проведення семінарсько-практичних занять, включення в навчальні плани конфліктологічних спецкурсів, а їх змісту – до програм практики [1].

Раціональним здається припущення ряду науковців, що сукупність сучасних конфліктів в житті людини, фахівця, на наш погляд, складає так званий конфліктний простір особистості. Він вміщує як потенційні конфліктні загрози (конфліктогени), так і динамічно-операційні моделі поведінки суб'єктів конфліктів). І чи не головним питанням конфліктологічної підготовки будь-якого фахівця є проблема можливості свідомого системного впливу (з боку закладу освіти) на його дії допомогою ефективних (тобто діючих) педагогічних механізмів) [4]. Але зміст цього впливу може бути занадто широкий та не враховувати всі головні особливості життєдіяльності людини – від професійного до особистого конфліктного простору.

В своїй публікації відомий соціальний психолог Е. Клімов вважає, що, основою конфліктних реалій фахівця виступають розлади (протиріччя) особистості, що проявляються на п'яти рівнях: стереотипи свідомості та совісті, особистісні процеси (спрямованість, характер, самопізнання), індивідуальні властивості людини (активність, емоційність), процеси пізнання (чуттєві, репрезентативні) та суб'єкта діяльності (досвід, здібності, взаємодія) [6]. В основі конфліктів на першому півні лежить, на думку автора, так звана «суб'єктивна категоризація світу» за допомогою власних уявлень. Відбір та впорядкування людиною важливих уявлень про навколишній світ, самої себе, життєві події дозволяють за допомогою «емоційно та морально забарвлених» понять накопичувати власний досвід, розуміти світ та прогнозувати майбутнє.

Класифікація основних конфліктуючих реальностей включає потенційні конфліктні загрози, які при наявності певних умов (в середовищі, психіці тощо) можуть з високою долею вірогідності створити внутрішній конфлікт. До таких реальностей Е.Клімов відносить ряд неспівпадінь (на прикладі вибору майбутньої професії): між образом бажаного майбутнього та низькою самооцінкою власних якостей, за допомогою яких створюватиметься це майбутнє; між ставленням до прийняття відповідальних рішень та недостатнім усвідомленням власної відповідальності; між так званими «забобонами честі» та розумінням необхідності їх подолання; між неконструктивними формами мотивації професійного становлення (ототожнення, соціальний престиж, поради референтної групи) та необхідністю усвідомленого ставлення до вибору майбутньої трудової діяльності та ін. [6].

Враховуючи цей та інші підходи в галузі соціальної та професійної конфліктології, доречним та надзвичайно актуальним постає питання щодо включення в навчальні плани

підготовки та перепідготовки працівників слідчих підрозділів, кримінального та ювенального блоку, підрозділів превентивної діяльності та патрульної поліції ряду систематизованих компонентів, спрямованих на розвиток їх конфліктологічної професійної компетентності, а саме: аналіз конфліктних когнітивних «картин світу» (упередження, стереотипи, «конфліктні якоря»); моральні та правові аспекти конфліктної поведінки поліцейського, її конструктивні та раціональні стратегії; оволодіння алгоритмами (технологіями, техніками, механізмами) ефективною діяльністю в конфлікті: попередження, управління, профілактика; несприятливі психоемоційні стани в конфлікті та основи психотерапії; конфліктна мотивація та її корекція; психологічна діагностика конфліктогенів спілкування та їх нейтралізація та ін. [3].

Список бібліографічних посилань

1. Антонов Г. В. Конфлікт як предмет дослідження: педагогічний аспект. *Теорія та методика навчання та виховання*. 2004. Вип. 13. С. 20–27.
2. Бандура А. Теория социального научения / пер. с англ. под ред. Чубарь Н. Н. СПб. : Евразия, 2000. 320 с.
3. Гіренко С. П. Формування конфліктологічної культури особистості в контексті трансформації її самосвідомості. *Вісник Національного університету оборони України*. 2014. Вип. 3 (40). С. 59–64.
4. Гіренко С. П., Ларіонов С. О. Стан, перспективи та досвід формування конфліктологічної культури майбутніх працівників патрульної та кіберполіції. *Право і Безпека – Pravo bezpeka*. 2016. № 4 (63). С. 121–127.
5. Келли Джордж. Теория личности : психология личных конструктов / пер. с англ. и науч. ред. А. А. Алексеева. СПб. : Речь, 2000. 249 с.
6. Климов Е. А. Конфликтующие реальности в работе с людьми. (психологический аспект) : учеб. пособие. 2-е изд., испр. М. : Изд-во Моск. психол.-соц. ин-та ; Воронеж : Изд-во НПО «МОДЕК», 2006. 208 с.

Одержано 10.10.2018